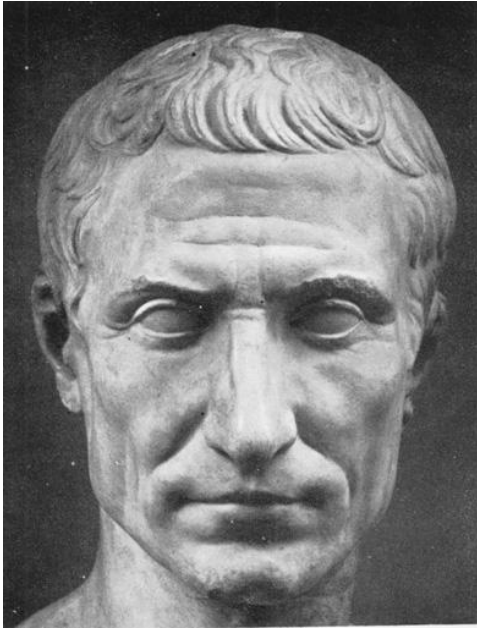


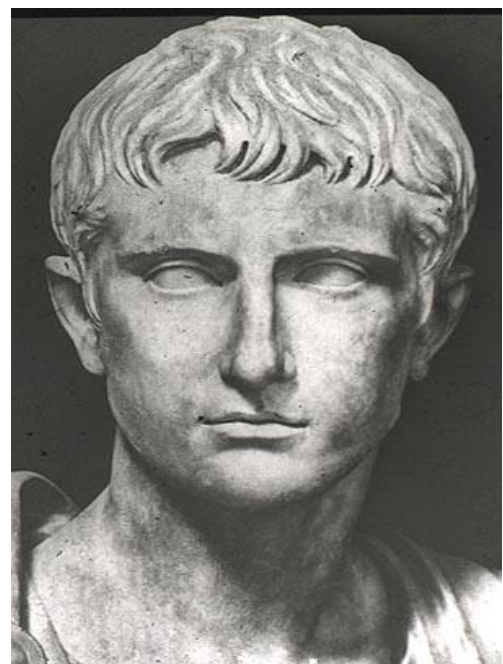
13/4/2012



BACHELOR
SCRIPTIE

CAESAR EN AUGUSTUS

Niels Koemans
3353346
Van Egmondkade 96
Woorden: 12098



De macht van het woord en het zwaard

Inhoudsopgave

Voorblad.....	1
Inhoudsopgave.....	2
Inleiding, Caesar en Augustus, <i>de macht van het woord en het zwaard</i>	3
1. De tijd voorafgaand aan Caesar en Octavianus.....	6
1.1 van de gebroeders Gracchus tot en met Sulla.....	6
1.2 De mentaliteitsverandering in de senaat.....	10
1.3 Concluderend.....	10
2. De machtsgreep.....	12
2.1 Caesars machtsgreep.....	12
2.2 Octavianus zijn machtsgreep.....	15
2.3 Concluderend.....	18
3. De alleenheerschappij van Caesar en Augustus.....	20
3.1 De alleenheerschappij van Caesar.....	20
3.2 De moord op Julius Caesar.....	22
3.3 De alleenheerschappij van Octavianus.....	23
3.4 Augustus zijn dood en het voortleven van het principaat.....	28
3.5 Concluderend.....	29
4. De conclusie.....	31
4.1 De beantwoording van de hoofdvraag.....	31
Bibliografie.....	35

Caesar en Augustus

De macht van het woord en het zwaard

In de gehele geschiedenis zijn er waarschijnlijk geen personen zo invloedrijk geweest voor het verloop van het Romeinse rijk als Caesar en Augustus. Zij hebben namelijk een einde gemaakt aan de Romeinse republiek die een kleine 500 jaar Rome bestuurde. In de plaats van de republiek kwamen keizers die tot de val van het Romeinse rijk, ongeveer de 500 jaar daarna, aan de macht zouden zijn.

Caesar was een zeer ambitieus politicus die zijn hele carrière in het doel stelde van het vergaren van macht. Hij was een zeer kundig man en het lukte hem om uiteindelijk tot dictator voor het leven benoemd te worden in 46 v.Chr.¹. Hiervoor moest hij afrekenen met veel machtigere mannen als Marcus Crassus, die steenrijk was, en Pompejus, die als de grootste veldheer van zijn tijd werd gezien. Toch kon hij niet lang van zijn alleenheerschappij genieten. Al in 44 v.Chr. werd hij vermoord door senatoren². Er is waarschijnlijk iets fout gegaan in zijn regeerperiode en wellicht ook met de manier waarop hij de macht pakte, anders zou hij niet zijn vermoord. In deze scriptie wil ik uitzoeken of er iets fout was gegaan en welke zaken tot zijn moord hebben geleid. Na de dood van Caesar was er geen duidelijke opvolger die de macht naar zich toe kon trekken waardoor een burgeroorlog volgde. Het was al snel duidelijk dat het volledig herstellen van de republiek niet mogelijk was. Brutus en Cassius, de organisatoren van de moord op Caesar moesten zelfs naar het oosten vluchten en werden niet als helden van de republiek gezien, althans niet door de mensen die nu echt de macht hadden. Deze machthebbers waren nu Octavianus³, Marcus Antonius en Lepidus. Octavianus was door Julius Caesar als erfgenaam aangewezen waardoor hij veel geld en politieke macht erfde en al op zeer jonge leeftijd, hij was pas 20, tot senator werd benoemd. Marcus Antonius was een vertrouweling van Caesar die ten tijde van zijn moord Consul was. Hij kon beschikken over veel troepen, namelijk de oude troepen van Caesar. Lepidus was ook een medestander van Caesar geweest, was gouverneur van Spanje en had ook de beschikking over vele troepen⁴. Deze mannen verenigde zich eerst maar keerden zich later tegen elkaar.

¹ F. Meijer, *Keizers sterven niet in bed* (Amsterdam 2007) 21.

² Cass. Dio. 44, 14-16.

³ De titel die Octavianus als keizer kreeg was Augustus. Ik zal hem Octavianus blijven noemen totdat hij de titel van Augustus aanneemt. Alleen in de deelvragen zal ik de naam Augustus aanhouden omdat deze niet aan een bepaalde tijd gebonden zijn.

⁴ Cass. Dio. 46, 38-39.

Octavianus kwam als overwinnaar uit de strijd bij de slag bij Actium in 31 v.chr. waar hij Marcus Antonius wist te verslaan⁵. De burgeroorlog die ontstond na de dood van Caesar kon ontstaan doordat hij zelf niet sterk genoeg in het zadel zat om een opvolger klaar te stomen. De onduidelijkheid na de moord op Caesar zorgde voor veel onrust en strijd. Uit deze onrust en strijd kon de ster van Octavianus reizen. Na de slag bij Actium kreeg hij in 27 v.Chr. de titel Augustus, wat de verhevene betekende⁶. Waar Caesar faalde de republiek definitief te kop om te draaien en werd vermoord, lukte het Octavianus wel een nieuw tijdperk in te leiden. Ongekend lang was Octavianus alleenheerser, namelijk 41 jaar⁷. In deze scriptie wordt uitgezocht waarom Octavianus wel zo lang alleenheerser kon zijn en niet werd vermoord. Ook kijk ik naar de maatregelen die Octavianus trof om zijn regeringsvorm, het principaat (afgeleid van *princeps*, wat eerste burger betekend) te laten blijven bestaan.

Al deze zaken worden uitgezocht aan de hand van een hoofdvraag en vijf deelvragen. Mijn hoofdvraag luidt: *Welke zaken hebben ertoe geleid dat Caesar niet werd geaccepteerd als alleenheerser en werd vermoord, en dat Augustus wel werd geaccepteerd als alleenheerser en het principaat kon opzetten?*

Deze hoofdvraag zal ik beantwoorden aan de hand van vijf deelvragen.

In eerste instantie moet er gekeken worden naar hoe de situatie was in Rome voor Caesar en Octavianus, dit omdat je ze dan in context kan plaatsen. Zo kan gezien gaan worden of Caesar en Octavianus hun tijd mee hadden of juist tegen. De kracht van de senaat speelt hier een grote rol in, aangezien het de senaat is die in de keizertijd zijn absolute machtspositie was kwijtgeraakt ten faveure van de alleenheerser. Dit alles wordt uitgezocht aan de hand van de deelvraag: *Was de situatie in Rome voor Caesar en Augustus gunstig of ongunstig voor een machtsgreep?*

Vervolgens moet de aandacht gevestigd gaan worden op Caesar en Octavianus zelf. Allereerst kijk ik naar de machtsgreep van beide heren. Hier kan verschil te vinden zijn tussen Caesar en Octavianus. Belangrijk hierbij is hoe zij met de senaat omgingen en hoeveel tegen of medestand zij genereerde door de manier waarop zij de macht grepen. De tweede deelvraag zal deze zaken behandelen, deze luidt: *Op welke manier kwamen Caesar en Augustus aan de macht?*

Als we weten hoe Caesar en Octavianus aan de macht zijn gekomen is het logische vervolg hun machtsperiodes zelf.

⁵ Cass. Dio. 51, 1.

⁶ Cass. Dio. 53, 2-12.

⁷ F. Meijer, *Keizers*, 25.

Aan de hand van de deelvraag: *Hoe verliepen de machtsperiodes van Caesar en Augustus?* zal ik kijken naar het functioneren van beide alleenheersers. Ik zal drie bevolkingsgroepen onderscheiden die essentieel waren om tevreden te houden om aan de macht te kunnen blijven. Deze groepen waren het volk, de senaat en het leger.

Dit waren drie machtsblokken die geen van allen over het hoofd gezien konden worden. De senaat was rijk en machtig en stond dicht bij de alleenheerser. Wie het leger achter zich had kon beslissingen afdwingen met het gebruiken van, of het dreigen met, geweld. Het volk was enorm omvangrijk en als die in opstand zouden komen dan was dat bijzonder moeilijk neer te slaan.

Wanneer het duidelijk is geworden hoe de machtsgreep en machtsperiode verliepen van Caesar kan gekeken worden naar waarom Caesar werd vermoord. Dit zal gebeuren aan de hand van de deelvraag: *Welke zaken hebben ervoor gezorgd dat Caesar werd vermoord?* Vervolgens gaat de aandacht weer naar Octavianus. Wanneer het duidelijk is geworden hoe de machtsgreep en de machtsperiode van Octavianus verliepen kan worden gekeken naar het slagen van Octavianus en het principaat. Dit zal gebeuren aan de hand van de laatste deelvraag: *Welke zaken hebben ertoe geleid dat Augustus slaagde als alleenheerser en het principaat kon blijven bestaan na zijn dood?*

De scriptie zal afgesloten worden met een conclusie waarin ik een korte samenvatting zal geven en uiteen zal zetten waarom Caesar minder succesvol was als alleenheerser dan Octavianus en waarom wij nu daarom Octavianus en niet Caesar de eerste keizer van Rome noemen.

Voor deze scriptie zal ik een mengeling van primaire en secundaire bronnen gebruiken. De historici die het over deze tijd hebben zijn gezegend met een breed scala aan primaire bronnen. Hele boekwerken die ongeveer 2000 jaar geleden zijn geschreven zijn overgebleven. Voor deze scriptie kan ik gebruik maken van twee boeken van Cassius Dio en van een boek van Suetonius. Cassius Dio (ca. 160 – ca. 235) was senator. Hij was een felle verdediger van de senaat maar verkoos het principaat wel boven de republiek, die in zijn tijd ook al zo'n 200 jaar dood was. Hij was adviseur van de Keizers Septimius Severus en Caracalla. Toch is hij in zijn werk niet mild voor de keizers die hij adviseerde en heeft hij kritiek. Dit doet zijn geloofwaardigheid ten goede, zeker in een tijd waarin objectieve geschiedschrijving nog niet

de norm was⁸. Suetonius werd geboren ten tijde van Vespasianus (69 – 79) en stierf ergens na 130. Hij kwam uit de ridderorde en heeft nooit hele hoge politieke ambten bekleedt en lijkt die ook niet geambieerd te hebben. Dit doet zijn geloofwaardigheid ten goede omdat hij zo zonder bijbedoelingen aan geschiedschrijving kon doen. Hij heeft zeer veel geschreven en het boek dat ik gebruik, *keizers van Rome*, is maar een zeer klein onderdeel van zijn oeuvre. Beide auteurs kennen zeer veel overeenkomsten als ze over dezelfde tijd spreken. Dit komt de geloofwaardigheid ook ten goede. Kennelijk kwamen beide tot dezelfde conclusie na het bestuderen van bronnen of schreven zij over zaken die in hun tijd algemene kennis waren. Om al deze redenen denk ik de boeken van Cassius Dio en Suetonius goed te kunnen gebruiken voor deze scriptie.

Een verantwoording voor het onderzoek is nu nodig, om aan te geven waarom het onderzoek nuttig is. De overgangperiode tussen de republiek en de keizertijd in Rome is het meer dan waard te bestuderen. Vele interessante personen verschijnen op het toneel. Er worden burgeroorlogen uitgevochten en het bestuur van het beroemdste wereldrijk zou door deze periode voorgoed veranderen. Er is zeer veel geschreven over respectievelijk Octavianus en Caesar. De informatie die een aantal van deze stukken verschaffen zal worden gebruikt. Hierbij zullen de meningen van andere niet centraal staan, maar mijn eigen analyse. Dat is het nieuwe wat zal worden toegevoegd aan de geschiedschrijving over deze periode en hierdoor zal dit onderzoek nuttig zijn.

⁸ G.H. de Vries, *Cassius Dio, Augustus, Keizer van Rome* (Amsterdam 2002) 18.

1. De tijd voorafgaand aan Caesar en Octavianus

In dit hoofdstuk zal gekeken worden naar hoe de republiek ervoor stond in de eerste eeuw voor Christus. Ik zal kijken of de republiek al wankelde of dat deze regeringsvorm nog stevig in het zadel zat. Onrust en burgeroorlog spelen een belangrijke rol hierbij. Dit hoofdstuk sluit aan bij de eerste deelvraag die luidt: *Was de situatie in Rome voor Caesar en Augustus gunstig of ongunstig voor een machtsgreep?*

1.1 Van de gebroeders Gracchus tot en met Sulla

In de tweede en eerste eeuw voor Christus heerste er twee politieke stromingen in Rome. Deze stromingen heette de *Optimates* en de *Populares*. De *Optimates* waren de conservatieven. Zij wilden dat de senaat de staatszaken zouden blijven behandelen en dat het meestal ongeschoolde volk daar zoveel mogelijk buiten gelaten diende te worden. De *Populares* waren de populistten⁹. Zij waren radicaler van aard dan de *Optimates*. Waar de *Populares* en de *Optimates* het meest op verschilden was het betrekken van het volk bij besluitvorming. De *Populares* vonden het geen probleem om een wet door te voeren door het voor te leggen aan de volksvergadering nadat de senaat al had tegen gestemd. Zo konden zij populair worden bij het volk¹⁰.

De strijd tussen de *Populares* en de *Optimates* werd een stuk heviger vanaf eind tweede, begin eerste eeuw voor Christus. Het begin van deze strijd kan gevonden worden bij de gebroeders Gaius (154 – 121) en Tiberius (163, 164 – 133) Gracchus. Zij behoorde tot de *Populares*. Zij wilden een landhervormingswet doorvoeren. Dit zou ten koste gaan van rijke families die land met daarop landhuizen bezaten. Om een blamage te voorkomen wilde Tiberius Gracchus deze wet toch laten goedkeuren door middel van de volksvergadering¹¹. Dit zorgde voor een groot conflict tussen de gebroeders Gracchus en hun aanhang en een groot gedeelte van de senaat dat leidde tot de moord op de gebroeders Gracchus¹². Dit laat zien dat de strijd tussen de *Optimates* en de *Populares* een strijd om leven en dood was. De *Optimates* zullen het gevoel hebben gehad dat de *Populares* hun manier van regeren aan het ondermijnen waren. Een manier die al eeuwen lang zo ging. Zij waren bereid hun manier van regeren met geweld te verdedigen.

⁹ M. Grant, *Great Lives, Caesar* (Londen 1974) 18.

¹⁰ M. Grant, *Great Lives*) 18.

¹¹ J. von Ungern-Sternberg, *The crisis of the republic*, in: H.I. Flower, *The Cambridge Companion to The Roman Republic* (Cambridge 2004) 89-109, 90.

¹² J. von Ungern-Sternberg, *The crisis of the Republic*, 91.

Een andere gebeurtenis die laat zien dat de senaat niet meer de support van iedereen had was de *Bellum Sociorum* oftewel, de Bondgenoten oorlog die van 91 tot 87 liep. Dit was een burgeroorlog waarin vele steden en gemeenschappen in het Italisch schiereiland in opstand kwamen. Dit deden zij omdat zij in tegenstelling tot de burgers van de stad Rome geen recht hadden om te stemmen. Daarnaast vonden zij dat de burgers van de stad Rome teveel privileges hadden ten op zichten van de rest van Italië. Een aantal concessies moest worden gedaan door de senaat¹³. Omdat de oorlog grotendeels ten einde kwam door concessies van de senaat laat dit zien dat burgeroorlog kennelijk kon lonen en dat de senaat zelf niet de militaire macht had deze opstanden de kop in te drukken.

Deze burgeroorlog ontstond omdat de senaat weigerde burgerrechten te verlenen aan de Italische stammen. Dat de burgeroorlog ontstond laat zien dat de senaat niet de macht en de autoriteit had om deze politieke zaak vredig tot een einde te kunnen brengen. De gemeenschappen die door bleven vechten werden uitgemoord¹⁴. Zo liet deze burgeroorlog zien dat de senaat niet almachtig was.

Nu moest de grootste burgeroorlog nog losbarsten. De strijd tussen de *Populares* en de *Optimates* bereikte zijn hoogtepunt onder Marius (157 – 86) en Sulla (138 – 78). Marius, de oudste van de twee, was de grootste generaal van zijn tijd. Sulla maakte naam onder Marius in oorlogen tegen Numidië, de Cimbri en de Teutonen¹⁵. Later vochten zij beide in de bondgenotenoorlog, waar Sulla grote overwinningen behaalde die de daden van Marius in het niet deden vallen¹⁶. Sulla had daardoor een grote naam opgebouwd en in 89 v.Chr. werd hij Consul¹⁷. Hierdoor kon de clash tussen Sulla en Marius ontstaan. In 89 v.Chr. maakte koning Mithridates van Pontus gebruik van de bondgenotenoorlog om zelf een groot offensief in Griekenland te plaatsen¹⁸. Marius en Sulla wilde allebei graag de generaal zijn die daar naartoe zou worden gestuurd om orde op zaken te stellen. In eerste instantie kreeg Sulla de positie. Echter, Marius liet een medestander van hem, de tribuun Sulpicious die een knokploeg had, los op het volk en de senaat. Dit ging zelfs zover dat Sulla het huis van Marius in moest vluchten en daar het commando in de strijd tegen Mithridates aan Marius

¹³ J. von Ungern-Sternberg, *The crisis of the Republic*, 97.

¹⁴ M. Grant, *Great Lives*, 19.

¹⁵ F. Santangelo, *Sulla, the Elites and the Empire* (Leiden 2007) 2,3.

¹⁶ Plut. *Sulla*, VI. 2-5.

¹⁷ Plut. *Sulla*, VI. 7-10.

¹⁸ F. Santangelo, *Sulla*, 5.

moest overgeven¹⁹. Een typische actie van een *Populares* politicus omdat Marius zich niet neerlegde bij het besluit van de senaat. Sulla vluchtte na dit voorval Rome uit en verenigde zich bij het plaatsje Nola met zijn legioenen²⁰. Hij trok nu met deze legioenen naar Rome om zijn positie zeker te stellen²¹. Dit was tegen de wet, maar niemand had de macht iets tegen Sulla te doen. Marius vluchtte Rome uit en Sulla vertrok naar het oosten om Mithridates uit het Romeinse rijk te gooien, maar niet voordat Sulla eerst Marius tot vijand van de staat had gemaakt²². Echter, toen Sulla weg was werd Cinna consul²³. Hij was een *Populares* politicus en bondgenoot van Marius. Marius keerde terug naar Rome en werd samen met Cinna consul²⁴. Sulla werd nu door Cinna tot staatsvijand gemaakt.

In 86 v.Chr. kwamen Sulla en Mithridates tot een wapenstilstand en keerde Sulla terug naar Rome. Marius was inmiddels in 87 v.Chr. overleden en alleen Cinna was nog over²⁵. Cinna stierf in 84 v.Chr. en de leiders van de *Populares* waren nu Marius de jongere (de zoon van de grote Marius) en Cnaeus Carbo²⁶.

De oorlog werd in Italië uitgevochten en Sulla kwam hier als overwinnaar uit in 82 v.Chr.. Aangezien deze burgeroorlog zich op Italische bodem afspeelde had deze een enorme impact op Rome en de nabije gebieden. Velen waren om het leven gekomen en men wilde dit niet meer meemaken. Sulla had nu alle macht want niemand was sterk genoeg om tegen hem in te gaan. Hij nam de rol van dictator aan zonder dat de senaat hier ook maar iets tegen kon doen²⁷. Hij voerde een aantal wetten door en trad af in 81 v.Chr. tot de grote verbazing van iedereen. Wellicht deed hij dit om dat hij toch een conservatief hart had en de republiek wilde herstellen. Een andere mogelijkheid was dat zijn gezondheid het niet meer toeliet hij stierf in 78 v.Chr.²⁸. Deze Burgeroorlog laat als geen ander zien dat de senaat een speelbal van sterke mannen was geworden. Als je rijkdom en mede daardoor troepen had, dan was je als generaal machtiger dan de senaat. Dat wil echter niet zeggen dat de senaat helemaal geen macht meer had. Als een generaal de steun van de senaat kreeg was hij machtiger dan zonder de steun van de senaat.

¹⁹ Plut. *Sulla*, VIII. 2-IX. 2.

²⁰ Plut. *Sulla*, VIII. 2-IX. 2.

²¹ Plut. *Sulla*, IX. 5-X. 1.

²² F. Santangelo, *Sulla*, 6,7.

²³ Plut. *Sulla*, X. 1-4.

²⁴ F. Santangelo, *Sulla*, 7.

²⁵ Plut. *Sulla*, XIX. 5-xx. 2.

²⁶ F. Santangelo, *Sulla*, 8.

²⁷ F. Santangelo, *Sulla*, 9.

²⁸ F. Santangelo, *Sulla*, 10.

1.2 De mentaliteitsverandering in de senaat

Naast dat de senaat niet meer in staat bleek mannen als Marius en Sulla in toom te houden en burgeroorlogen snel de kop in te drukken was er nog een verandering die de macht van de senaat ondermijnde, een verandering die mannen als Sulla en Marius in staat stelde een burgeroorlog uit te vechten. Deze verandering had te maken met het steeds groter worden van het Romeinse rijk²⁹. Men zag dat de generaals die nieuwe gebieden veroverden hier enorm rijk van werden, er was immers veel buit te behalen. Ook kregen deze generaals veel steun van hun troepen omdat ze succesvol waren en hun soldaten naar rijkdommen leidde.

Aangezien generaals vrijwel altijd uit de senaat kwamen kwam er een enorme competitie op gang om een mooie post te krijgen die tot rijkdom, roem en daardoor macht kon leiden. De saamhorigheid binnen de senaat moest hiervoor plaatsmaken. Zo werd de senaat steeds verdeelder en de generaals steeds machtiger. De succesvolste generaals, mannen als Marius en Sulla, en later Caesar en Pompejus, hadden zoveel macht dat, als zij de ambitie hadden meer macht naar zich toe te trekken dan wettelijk volgens de senaat zou mogen, zij dit konden afdwingen door rijkdom en troepen. Zo zorgde de gestage uitbreiding van het rijk ervoor dat de senaat ondergeschikt begon te raken aan de grote generaals die nu onderling konden uitmaken wie de macht in handen zou krijgen³⁰.

1.3 Concluderend

Nu moet er gekeken worden of Caesar en Octavianus hun tijd mee of tegen hadden. Het is voor mij duidelijk dat beide mannen hun tijd mee hadden. Beide waren zij niet de eerste die de macht probeerde te grijpen. Hierdoor konden zij beide leren van de fouten en successen van voorgangers. Ook de senaat was in deze periode niet meer almachtig. De senaat speelde een kleinere rol dan de sterke generaals in de strijd om de macht. Caesar en Octavianus waren zulke generaals. Het was van vitaal belang dat zij de senaat achter zich kregen aangezien het nog steeds een groot machtsblok was. Echter, de senaat was wel ondergeschikt aan mannen als Sulla, Caesar en Augustus en niet andersom. Dit werd mooi geïllustreerd doordat de belangrijkste tegenstanders van Sulla, Caesar en Octavianus Marius, Pompejus en Marcus Antonius waren en niet de senaat. Oftewel, zij moesten met deze sterke mannen afrekenen om de alleenheerschappij te kunnen verkrijgen en niet met de senaat. De senaat moest je alleen achter je zien te krijgen.

²⁹ J. von Ungern-Sternberg, *The crisis of the Republic*, 105.

³⁰ F. Meijer, *Keizers*, 10.

Als laatste factor van belang waren de burgeroorlogen. Ook hierin hadden Caesar en Octavianus hun tijd mee. Het volk was de constante strijd beu. Hoewel Caesar en Octavianus zelf burgeroorlogen hebben moeten uitvechten om aan de macht te komen, werden zij ook gezien als de figuren die weer vrede hadden gebracht naar Rome. Octavianus werd met enorme eer en geschenken overladen toen hij Marcus Antonius had verslagen³¹. Dit terwijl hij zelf medeschuldige was aan het begin van deze strijd. Ook Caesar werd overladen met eer toen hij Pompejus had verslagen³². Samenvattend hadden zij dus mede hun tijd mee omdat het een zeer onrustige en bloedige tijd was geweest voorafgaand aan hun machtsperiodes. Zij maakten hier een einde aan waardoor zij op veel lof en acceptatie voor hun heerschappij konden rekenen.

Waarom Octavianus succesvoller was dan Caesar als alleenheerser moet niet in de tijd waarin zij de macht grepen gezocht worden. Beiden hadden zij hun tijd mee en beiden maakten zij daar gebruik van.

³¹ Cass. Dio. 51, 20-21.

³² Cass. Dio. 44, 4-5.

2. De machtsgreep

Nu we weten dat de situatie in Rome gunstig was voor mannen als Caesar en Octavianus om de macht te grijpen moet er gekeken worden naar hoe zij dit precies deden. Er zal gekeken worden naar zaken die bevolkingsgroepen in het verkeerde keelgat waren geschoten.. Naast de fouten moet ook gekeken worden naar de zaken die beide alleenheersers goed deden, want ook daar kan verschil in zitten. Dit hoofdstuk sluit aan bij de tweede deelvraag die luidt: *Op welke manier kwamen Caesar en Augustus aan de macht?*

2.1 Caesars machtsgreep

Caesar begon zijn publieke loopbaan als priester van Jupiter toen hij zestien jaar oud was. Hij was getrouwd met Cornelia, de dochter van Cinna³³. Hiermee schaarde hij zich dus achter de *Populares*. Toen Sulla de macht naar zich toetrokken had, werkte dit tegen hem. Sulla wilde dat hij zou scheiden van Cornelia, maar dit deed Caesar niet waardoor hij een politiek tegenstander werd en moest vrezin voor zijn leven. Hij kreeg gratie door toedoen van de Vestaalse maagden en Aemilius en Cotta, twee medestanders van Caesar³⁴. Sulla deed dit met tegenzin en zou gezegd hebben:

’In deze Caesar schuilen velen Mariussen³⁵,

Een uitspraak die later maar al te waar bleek. Caesar bleef gedurende Sulla’s laatste jaren buiten Rome en deed mee in een aantal oorlogen. Toen Sulla stierf in 78 v.Chr. keerde Caesar terug naar Rome om zijn politieke carrière te beginnen³⁶. Caesar had vrijwel alles om een zeer invloedrijke en grote politicus te worden. Hij werd gezien als de op een na beste redenaar van zijn tijd, alleen Cicero was beter, mede doordat hij bij de beste leermeester in retoriek van zijn tijd, Apollonius Mollo, had gestudeerd³⁷. Hij had status omdat hij van het gens Julii kwam. Hij had een grote ambitie, was slim en, zo zou later blijken, was een zeer goede generaal. Het enige wat hij echter niet in overvloed had was geld. Om deze reden zorgde hij ervoor dat hij zich altijd allieerde met mannen van grote rijkdom. Zijn twee belangrijkste bondgenoten hierin waren Crassus en Pompejus. Deze heren waren in het begin van Caesars carrière nog veel machtiger en belangrijker in de Romeinse politieke arena³⁸. Het was dus niet alleen

³³ Suet. *Caesar* 1.

³⁴ Suet. *Caesar* 1.

³⁵ Suet. *Caesar* 1-4.

³⁶ Suet. *Caesar* 1-4.

³⁷ Suet. *Caesar* 1-5.

³⁸ M. Grant, *Great Lives*, 28.

vanuit een economisch standpunt handig voor Caesar om zich met hun the alliëren. Zij konden ook zijn politieke carrière een boost geven met hun invloed. In 66 v.Chr. kreeg Pompejus de opdracht om eens en voor altijd af te rekenen met Mithridates die nog steeds voor onrust zorgde³⁹. Nu kon Caesar zich volledig richten op Crassus. Crassus was blij met Caesar omdat hij in hem een capabele handlanger zag. Het bondgenootschap worp zijn vruchten af en in 65 v.Chr. kreeg Caesar de post van *curule aedile*. Dit was een post waarin Caesar publieke gebouwen moest onderhouden maar ook voor entertainment mocht zorgen. Dit maakte hem populair bij de bevolking⁴⁰, een van de groepen die belangrijk waren om aan je zijde te hebben als je alleenheerser wilde zijn.

In 63 v.Chr. nam Caesar zijn volgende stap op de politieke ladder. Met Crassus achter zich zag hij zichzelf sterk genoeg om voor het ambt van Pontifex Maximus te gaan. Dit was de hoogste priester van het rijk en was daardoor een positie met enorm aanzien. Hij moest zich zo in de schulden steken voor zijn promotie toer dat hij tegen zijn moeder gezegd zou hebben:

‘Of ik kom terug als pontifex maximus, of helemaal niet’.

Dit omdat hij zonder dat ambt nooit het geld bij elkaar kon krijgen om iedereen terug te betalen⁴¹. Gelukkig voor zijn moeder werd hij inderdaad Pontifex Maximus en kwam hij terug.

Vervolgens werd Caesar, nu met een hogere status, Praetor en werd hem de provincie Zuid-Spanje toegewezen om als gouverneur over te regeren⁴². Hier behaalde hij enkele militaire overwinningen. Hij wilde echter snel terug naar Rome om zich voor het consulschap beschikbaar te stellen. In 59 v.Chr. lukte het hem ook om consul te worden samen met een andere senator, Bibulus⁴³.

Kort analyserend kan nu gezegd worden dat Caesar de macht die hij tot 59 v.Chr. had, op legitieme wijze verkregen was. Een groot deel van zijn politieke leven opereerde hij dus binnen de senaat. We zullen later zien dat dit bij Augustus anders was.

De senaat begon nu echter wel angstig te worden voor Caesar en zijn duidelijke ambitie. Daarom besloten zij dat de provincie die de consuls kregen na hun ambtstermijn de minst

³⁹ M. Grant, *Great Lives*, 33.

⁴⁰ M. Grant, *Great Lives*, 33.

⁴¹ Suet. *Caesar* 12-14.

⁴² Suet. *Caesar* 12-14.

⁴³ Suet. *Caesar* 19-20.

prestigieuze en welvarende zou zijn. Caesar zag dit als een belediging en zocht hierdoor verdere toenadering tot Crassus en Pompejus. Deze twee konden het niet goed met elkaar vinden maar Caesar zorgde toch voor een verzoening. Zij besloten alle macht in handen te houden. Er zou geen wet meer doorheen komen zonder hun goedkeuren. Dit wordt het eerste Triumviraat genoemd⁴⁴. Dit is de eerste keer dat Caesar buiten de wet treed.

Als consul zette hij Bibulus buiten spel en nam nu alle beslissingen die hij samen met Pompejus en Crassus had besproken⁴⁵. Daarnaast huwde hij zijn dochter uit aan Pompejus om hun band verder te versterken. Ook besloot hij dat hij na zijn consulschap alle Gallische provincies, dit waren er drie die nu in het zuiden Frankrijk liggen, onder zijn bevel zou krijgen als gouverneur. Dit waren rijke provincies met vele soldaten⁴⁶. Deze soldaten gebruikte hij om, in gedurende negen jaar, heel Gallië te veroveren. In die negen jaar gebeurde er veel. Caesar verrijkte zich enorm met alle buit die hij in Gallië had verzameld. Daarnaast stierf Crassus, een van de *triumviri*, bij een veldslag in het oosten van het rijk bij Carrhae tegen de Parthen in 53 v.Chr.⁴⁷. Doordat Caesar nu de legioenen in Gallië volledig onder zijn controle had en omdat hij nu enorm rijk was geworden had hij Pompejus niet meer nodig. Caesars dochter was inmiddels overleden, dus Pompejus was geen familie meer van Caesar⁴⁸. Dit maakte het makkelijker voor de twee om in conflict te geraken.

In 51 v.Chr. wilde Caesar voor het consulschap gaan samen met Pompejus. Hij was toen echter nog in Gallië. Normaal moest een senator in Rome zijn om consul te kunnen worden. Hij liet echter de volksvergadering beslissen dat hij het voorrecht zou krijgen consul te kunnen worden terwijl hij nog in Gallië was⁴⁹. De senaat verzette zich echter hevig. De toenmalige consul Marcellus wilde Caesar uit zijn macht als gouverneur ontheffen omdat de oorlog afgelopen was. Daarnaast zou hij niet consul mogen worden⁵⁰. Caesar vond dit de mooie aanleiding waar hij al naar gezocht had. Hij wilde nu een burgeroorlog om alle macht naar zich toe te trekken. In 49 v.Chr. trok hij met zijn leger naar Rome. Pompejus, Caesars enige sterke tegenstander, was toen al naar het oosten gevlucht om zijn legioenen bij elkaar te krijgen. Caesar volgde hem en in 48 v.Chr. versloeg hij Pompejus voorgoed in Macedonië bij Pharsalus⁵¹.

⁴⁴ Suet. *Caesar* 19-20.

⁴⁵ J. von Ungern-Sternberg, *The crisis of the Republic*, 102.

⁴⁶ J. von Ungern-Sternberg, *The crisis of the Republic*, 102.

⁴⁷ J. von Ungern-Sternberg, *The crisis of the Republic*, 103.

⁴⁸ Suet. *Caesar* 25-26.

⁴⁹ Suet. *Caesar* 25-26.

⁵⁰ Suet. *Caesar* 27-29.

⁵¹ Suet. *Caesar* 26-27.

Door zijn overwinning op Pompejus was Caesar nu in effect de alleenheerser van Rome geworden. Niemand had de macht om tegen hem in te gaan.

2.2 Octavianus zijn machtsgreep

Na de moord op Julius Caesar in 44 v.Chr. was het chaos in Rome. Senatoren waren bang voor hun leven en het volk werd erg onrustig. In eerste instantie werden zij tot bedaren geroepen door de moordenaars van Caesar doordat zij uitlegde waarom zij gedaan hadden wat zij hadden gedaan⁵². Maar na een toespraak van Marcus Antonius, Caesars belangrijkste aanhanger, werd het volk aan de zijde van Caesar gebracht. Antonius gooide de bebloede toga van Caesar de mensenmassa in. Hierdoor werden zij zo gek dat ze Caesar ter plekke op het Forum Romanum op de brandstapel gooide⁵³.

Nu kon Antonius de macht als consul naar zich toetrekken. Hij veranderde zelfs het testament van Caesar ten faveure van hem zelf⁵⁴. Hierdoor benadeelde hij ook Octavianus omdat hij was aangewezen als erfgenaam van de rijkdom en de politieke functie van Caesar. Hieruit blijkt dat Caesar toch wel graag zijn lijn wilde doorzetten en van Rome en alleenheerschappij wilde maken. Hij kreeg hiervoor echter niet de kans. Octavianus was aangewezen als erfgenaam van Caesar omdat hij ten eerste al een achterneef van Caesar was. Daarnaast had Caesar geen zonen en zag hij veel potentie in Octavianus. Caesar had hem al een aantal keer meegenomen op veldtocht en vanaf dat Octavianus adolescent was woonde hij al bij Caesar⁵⁵.

Toen Caesar werd vermoord zat Octavianus in Appollonia aan de Ionische zee en daar begint zijn verhaal pas echt. Hij was daarheen gestuurd door Caesar om voorbereidingen te treffen voor een nieuwe veldslag tegen de Parthen⁵⁶. Hierdoor had hij vele troepen onder zijn leiding. Toen hij hoorde dat hij door Caesar als zoon was geadopteerd en als erfgenaam was aangewezen nam hij meteen de naam Caesar aan en trok hij naar Rome met, volgens Cassius Dio, hetzelfde doel voor ogen als zijn vader: alleenheerschappij. Octavianus was toen pas achttien jaar oud⁵⁷.

⁵² Cass. Dio. 44, 20-21.

⁵³ Cass. Dio. 44, 49-51.

⁵⁴ Cass. Dio. 44, 52-53.

⁵⁵ Cass. Dio. 45, 1-2.

⁵⁶ Cass. Dio. 67, 3-4.

⁵⁷ Cass. Dio. 45, 3-6.

Zijn aankomst in Rome tekende de manier waarop hij van plan was die macht te grijpen. Hij liet zijn soldaten thuis en kwam Rome alleen met een aantal vrienden binnenrijden. Het enige wat hij wilde was dat het testament van Caesar zou worden gerespecteerd. Antonius wilde aan dit alles niet meewerken maar Octavianus hield zich rustig en presenteerde zich als een bedachtzaam en keurige jongeman⁵⁸.

Hij had nu de drie groepen in zijn hoofd die ik in mijn inleiding al had genoemd: het leger, het volk en de senaat. Hij had al een aardige hoeveelheid soldaten achter zich staan. Hij hoopte nu zo snel mogelijk het volk van hem te laten houden. Aangezien het volk nog altijd op de hand van Caesar was dacht hij dat dit niet zo moeilijk zou zijn. Hij presenteerde zich aan de volksvergadering en liet blijken dat hij het ambt van volkstribuun wilde vervullen. Door omkoping van vele senatoren (hij was door het geld van Caesar nu enorm rijk) werd hij in het ambt geheven⁵⁹. In deze functie stond hij in nauw contact met het volk omdat hij hun grieven aan de senaat moest voorleggen. Daarnaast kon hij in dit ambt feesten en spelen organiseren wat altijd goed was voor je populariteit.

Inmiddels bereikte de vijandigheid tussen Antonius en Octavianus een hoogtepunt. Cicero, die aan de kant van Octavianus stond, kon de senaat ervan overtuigen Antonius, die gouverneur van Gallia Cisalpina (ongeveer Noord - Italië) was⁶⁰, tot staatsvijand te maken omdat hij aspiraties tot alleenheerschappij zou hebben⁶¹. Antonius accepteerde dit niet en trok met zijn soldaten naar Rome. Octavianus kwam hem tegemoet en in de slag bij Modena versloeg Octavianus Antonius in 43 v.Chr.⁶². Antonius vluchtte nu naar Spanje in de hoop zich daar met Lepidus, de gouverneur van Spanje, te verenigen⁶³. De senaat wilde Octavianus zijn macht nu inperken. Ook wilde ze hem niet het consulschap geven, iets wat hij wel graag wilde. Hierdoor trok Octavianus met zijn leger Rome binnen. De senatoren en het volk liepen snel naar hem over omdat ze bang waren vermoord te worden. Octavianus werd nu wel tot consul uitgeroepen⁶⁴. Dit laat zien dat Octavianus dus niet alleen met diplomatie en lieve woordjes de macht heeft gegrepen. Als de situatie hem ertoe dwong kon hij absoluut geweld gebruiken.

⁵⁸ Cass. Dio. 45, 5-6.

⁵⁹ Cass. Dio. 45, 5-7.

⁶⁰ Cass Dio. 45, 9-10.

⁶¹ Cass. Dio. 45, 17-45.

⁶² Cass. Dio. 46, 34-38.

⁶³ Cass. Dio. 46, 38.

⁶⁴ Cass. Dio. 46, 39-46.

Inmiddels hadden Antonius en Lepidus zich verenigd in Spanje en waren nu praktisch even machtig als Octavianus. Beide kampen waren nu sterker dan de senaat omdat zij hun wil via geweld konden opleggen. Octavianus, Lepidus en Antonius besloten dat ze nu beter samen konden werken om hun tegenstanders uit de weg te ruimen. Zo ontstond het tweede Triumviraat, in 43 v.Chr. in Bologna⁶⁵.

De *triumviri* gingen nu over tot het vermoorden van hun vijanden. Octavianus liet verreweg de minste mensen vermoorden wat hem populairder deed maken dan Lepidus en Antonius. Vooral Antonius moordde er lustig op los en liet onder andere Cicero vermoorden⁶⁶. De grootste nog levende vijanden van het Triumviraat waren Cassius en Brutus, de moordenaars van Caesar en Sextus Pompejus, de zoon van Pompejus Magnus. Cassius en Brutus werden definitief verslagen door Octavianus en Antonius in de slag bij Phillipi in 42 v.Chr.. Hierna trok Antonius naar Egypte. Daar werd hij volgens Cassius Dio verliefd op Cleopatra⁶⁷. Octavianus raakte na Phillipi verwickeld in een oorlog met Sextus Pompejus en pas in 36 v.Chr. versloeg hij hem bij Sicilië⁶⁸. In Sicilië rekende Octavianus ook af met Lepidus. Lepidus was er niet van gediend dat Octavianus hem als onderdaan behandelde terwijl ze op gelijke hoogte moesten staan volgens hem. Dit kwam tot een veldslag die Octavianus won. Hij liet Lepidus leven maar nam hem wel alle macht af⁶⁹. Hierdoor waren alleen Octavianus en Antonius over waardoor Octavianus weer een stap dichterbij alleenheerschappij was. Nu Antonius in Egypte zat had Octavianus feitelijk alle macht in Rome al in handen. Daar liet hij zich weer van zijn bescheiden en diplomatieke kant zien. Een voorbeeld hiervan is dat hij geen *pontifex maximus* wilde zijn omdat Lepidus dat al was en de wet was zo dat je *pontifex maximus* was tot de dood⁷⁰. Zo probeerde hij zich weer van een vreedzame kant te laten zien na een periode waarin ook hij niet schroomde geweld te gebruiken om zijn macht te behouden.

Vanaf 33 v.Chr. beginnen Octavianus en Antonius met hun propaganda campagnes tegen elkaar. Antonius beschuldigde Octavianus ervan dat hij al Lepidus zijn bezittingen, inclusief het land dat hij had gekregen toen het Triumviraat werd gecreëerd, in bezit nam. Hij vond dat dat eerlijk verdeeld moest worden. Octavianus op zijn beurt beschuldigde Antonius ervan dat

⁶⁵ Cass. Dio. 46, 53-56.

⁶⁶ Cass. Dio. 47, 11.

⁶⁷ Cass. Dio. 48, 23-24.

⁶⁸ Cass. Dio. 49, 8-9.

⁶⁹ Cass. Dio. 49, 11-13.

⁷⁰ W. Eder, *Augustus and the Power of Tradition*, in: K. Galinsky, *The Cambridge Companion to the Age of Augustus* (Cambridge 2005) 13-32. 14.

hij Egypte en de gebieden daaromheen in zijn macht hield terwijl hij die gebieden ook niet had gekregen⁷¹. Uiteindelijk kreeg Octavianus het grootste gedeelte van de senaat en het volk van Rome aan zijn zijde. Hij had het geluk dat Munatius Plancus van Antonius naar Octavianus overliep. Plancus wist van het bestaan van Antonius zijn testament. Octavianus kreeg die in handen en presenteerde deze aan de senaat. In het testament liet Antonius zeer veel na aan de kinderen van Cleopatra en wilde hij in Alexandrië naast Cleopatra begraven worden. De senatoren zagen nu dat als Antonius de macht zou grijpen hij van Alexandrië de hoofdstad zou maken en Egypte het belangrijkste gebied zou worden. Zij schaarden zich daarom achter Octavianus⁷². De beslissende slag werd geleverd in de zeeslag bij Actium op 2 september in het jaar 31 v.Chr.. Bij deze slag werden Antonius en Cleopatra verslagen door Octavianus en zijn generaal en rechterhand Marcus Agrippa⁷³.

De datum van de slag bij Actium word gezien als het begin van Octavianus zijn regeerperiode als alleenheerser. Antonius en Cleopatra pleegden in 30 v.Chr. allebei zelfmoord en daarmee was alle weerstand tegen Octavianus gebroken.

2.3 Concluderend

Nu moet er gekeken worden of Caesar of Octavianus meer vijandigheid creëerde met hun machtsgrepen. Het is duidelijk geworden dat Caesar en Octavianus beide veel geweld hebben gebruikt om aan de macht te komen. Ik denk echter dat het geweld dat Caesar gebruikte zich meer tegen de senaat richtte dan het geweld dat Octavianus gebruikte, of de beeldvorming was zo. Caesar nam het uiteindelijk op tegen Pompejus en Pompejus had het grootste gedeelte van de senaat aan zijn zijde. Het leek er op dat Pompejus niet de alleenheerschappij wilde en Caesar wel. Hierdoor creëerde hij een beeld van overweldiger. Daarnaast lees ik nergens dat Caesar de senaat vervolgens zuiverde terwijl er nog veel oude vijanden inzaten. Dit zijn fouten die denk ik hebben meegedragen aan zijn moord, Aangezien het vijandelijke senatoren waren die Caesar vermoorde.

Octavianus moest uiteindelijk afrekenen met Antonius. Antonius kreeg de senaat niet aan zijn zijde en Octavianus wel. Zo leek het er vlak voor zijn alleenheerschappij op dat hij voor de senaat en dus de republiek vocht en tegen Antonius. Toen Antonius verslagen was had hij wel alle macht maar ook meer sympathie. Daarnaast waren de grootste tegenstanders van het tweede Triumviraat al vermoord. Het Triumviraat kon vervolgens hun vriendjes in de senaat

⁷¹ Cass. Dio. 50, 1.

⁷² Cass. Dio. 50, 2-4.

⁷³ Cass. Dio. 50, 31-34.

krijgen en zo minder tegenstand tegen alleenheerschappij creëren. Zo had Octavianus veel minder tegenstanders in de senaat dan Caesar. Het lijkt logisch dat Octavianus inzake de senatoren had geleerd van Caesar. Hij stelde zich ten tijde van het triumviraat minder vergevingsgezind op en zo zaten er dus weinig tegenstanders van hem in de senaat vlak voor hij alleenheerser werd.

Ik zie in de machtsgrepen van Caesar en Octavianus dus wel verschillen in het voordeel van Octavianus.

3. De alleenheerschappij van Caesar en Octavianus

In dit hoofdstuk zullen de regeerperiodes van Caesar en Octavianus aan bod komen. Ik ga kijken of zij in hun regeerperiodes de drie groepen die zijn onderscheiden, namelijk het volk, het leger en de senaat tevreden wisten te houden. Daarnaast wordt in dit hoofdstuk gekeken naar wat er mis is gegaan in Caesars alleenheerschappij en waarom hij dus werd vermoord. Daarna zal Octavianus zijn alleenheerschappij aan bod komen waarin duidelijk wordt wat hij goed deed en daarom zo lang aan de macht kon blijven. Daarnaast kijk ik hoe Octavianus het voor elkaar kreeg het principaat als stabiele regeringsvorm op te zetten. Dit hoofdstuk sluit aan bij de deelvragen drie, vier en vijf die luiden: *hoe verliepen de machtsperiodes van Caesar en Augustus?*, *Welke zaken hebben ervoor gezorgd dat Caesar werd vermoord?* en *Welke zaken hebben ertoe geleid dat Augustus slaagde als alleenheerser en het principaat kon blijven bestaan na zijn dood?*

3.1 De alleenheerschappij van Caesar

Caesar is van 48 v.Chr. tot zijn dood in 44 v.Chr. alleenheerser geweest.

Toen Caesar in Rome arriveerde nadat hij Pompejus had verslagen hield hij maar liefst vijf triomftochten. Dit zette meteen de toon voor zijn regeringsperiode⁷⁴. Caesar vond dat hij veel eer verdiende en liet geen kans onbenut om zichzelf te verheerlijken. Daarnaast sloeg hij vrijwel nooit speciale bevoegdheden of eerbewijzen van senatoren af. Dit zorgde ervoor dat senatoren op een gegeven moment voor de grap nieuwe eerbewijzen gingen verzinnen om te kijken of hij die ook zou aannemen. Op deze manier ontstond er een wig tussen Caesar en de senaat⁷⁵.

Caesar wist het volk aan zich te binden. Omdat hij zo rijk was en een decadente en dure smaak had kon hij grote feesten houden waarmee hij het volk aan zich bond. Hij hield banketten en gladiatoren spelen. Daarnaast hield hij grote theaterfestivals⁷⁶.

Caesar betaalde daarnaast de huishuur van elke Romeinse burger voor een jaar, mits die niet meer dan 2000 sestertiën bedroeg. Ook deelde hij aan elke burger tien schepels koren en olieolie uit en gaf hij elke burger 400 sestertiën⁷⁷. Dit waren dus niet zozeer maatregelen

⁷⁴ Suet. *Caesar* 36-38.

⁷⁵ Suet. *Caesar* 36-38.

⁷⁶ Cass. Dio. 44, 2-4.

⁷⁷ Suet. *Caesar* 38-39.

⁷⁸ Suet. *Caesar* 38-39.

voor de lange duur. Kennelijk zag het ongeschoolde volk niet veel verder dan hun neus lang was en waren zij blij met dit soort doorzichtig vertoon om het volk tevreden te stellen.

Caesar heeft nooit problemen gehad met soldaten. Het lijkt mij dat soldaten altijd liever een generaal volgen die vele overwinningen heeft behaald dan een generaal met vele nederlagen en Caesar had vele overwinningen behaald. Hij had tenslotte Pompejus verslagen en die werd gezien als de beste generaal van zijn tijd. Daarnaast betaalde hij zijn soldaten geul. Hij betaalde zijn soldaten aan het begin van de burgeroorlog tegen Pompejus 2000 sestertiën. Terug in Rome gaf hij de voetknechten van de veteranen een aandeel van 24.000 sestertiën van de buit⁷⁹.

Zo bond hij de legioenen met zijn geld en kunde aan zich.

Naast deze zaken heeft Caesar zich wel degelijk echt bezig gehouden met regeren. Hij hervormde de kalender zodat een jaar nu 365 dagen had en eens in de vier jaar een schrikkeljaar⁸⁰. Hij verhief nieuwe mensen in de patricierstand, ongetwijfeld om deze mensen aan zich te binden en zo een machtsblok te vormen tegen eventuele tegenstanders⁸¹. Hij dwong 80.000 mensen om naar nieuwe kolonies te verhuizen. Om vervolgens de leegloop van Italië te voorkomen stelde hij een wet in die zei dat Italianen niet langer dan drie jaar buiten het Italisch schiereiland mochten vertoeven⁸². Caesar hield de rechtspraak nauw in de gaten en zorgde met strenge hand dat deze goed verliep. Tegen overmatige luxe was hij ook streng. Hij liet waren controleren bij het uitladen van de schepen. Daarnaast had hij een zeer ambitieus bouwplan. Hij was voordat hij dictator werd al begonnen met zijn eigen forum, naast het forum romanum. Daarnaast wilde hij op het Marsveld de grootste tempel ter wereld bouwen voor Mars. Dit heeft hij echter niet kunnen doen voordat hij werd vermoord⁸³. Verder maakte hij wetten voor wie welke kleding mocht dragen⁸⁴.

Al deze maatregelen laten zien dat Caesar overal in het leven van de Romeinen ingreep. Dit kan als hinderlijk zijn ervaren maar het stroomlijnde wel de staat. Je zou al deze inbreuk in het leven van alle Romeinen door een man als grootheidswaanzin kunnen zien, maar ook als plichtsgetrouwheid. Ik denk dat Caesar oprecht begaan was met de staat en dat hij niet alleen dictator voor zichzelf was, al hield hij wel erg van de macht. Iemand die niet begaan was met

⁷⁹ Suet. *Caesar* 36-39.

⁸⁰ Suet. *Caesar* 39-41.

⁸¹ Suet. *Caesar* 40-41.

⁸² Suet. *Caesar* 41-42.

⁸³ Suet. *Caesar* 42-44.

⁸⁴ Suet. *Caesar* 45-47.

de staat had denk ik namelijk als alleenheerser alles gedaan om zichzelf te verrijken en de macht te behouden, in plaats van wetten doorgevoerd die op jouw zelf niet meteen van toepassing zijn.

De absolute macht die Caesar had kan een aanleiding zijn voor zijn moord, maar hij gedroeg zich als machthebber nog wel als capabel en intelligent man.

3.2 De moord op Julius Caesar

Volgens Cassius Dio moet de directe aanleiding tot de moord van Caesar gevonden worden in zijn gedrag. De volgende passage laat treffend zien wat wordt bedoeld:

Het is feit dat Caesar nu en dan de fout maakte een hem toegekend eerbewijs te aanvaarden in de veronderstelling dat hij dat ook echt verdiende, maar de fout lag toch vooral bij de mensen die hem eerst de onderscheidingen toekenden die hij verdiende, maar hem later de schuld gaven van maatregelen die zijzelf hadden voorgesteld. Uiteraard durfde hij niet alle eerbewijzen af te slaan – dat zou arrogant kunnen overkomen – maar ook was het niet zonder risico ze allemaal te aanvaarden. Immers, buitensporig eerbetoon en lofprijzingen maken zelfs de meest bescheiden mens tot een opgeblazen ijdeltuit⁸⁵

Cassius Dio vond dus dat door de vele lofbewijzen Caesar een over het paard getilde ijdeltuit werd. De senatoren vonden dat Caesar veel te veel eerbetuigingen en privileges aannam en dat hij daardoor erg arrogant en machtswellustig overkwam. Een voorbeeld hiervan is dat Caesar op een dag zeer veel privileges kreeg aangeboden. De stemming hierover was unaniem op een aantal senatoren, waaronder Cassius, na. Toen hij de privileges in ontvangst nam bleef hij zitten. Dit werd gezien als een daad van ongelofelijke arrogantie en alle senatoren waren hier woest over. De senatoren die tegen de privileges hadden gestemd overkwamen niks⁸⁶.

Edelmoedig, maar zo zal blijken niet erg slim.

Wat ook niet slim was, was dat Caesar dacht dat hij geen vijanden meer had in de senaat. Dit dacht hij doordat de senatoren hem zo overlaadden met eer. Dit deed hem besluiten zijn lijfwacht thuis te laten en zich te laten beschermen door ridders en senatoren⁸⁷. Hierdoor was hij een gemakkelijk doelwit geworden.

⁸⁵ Cass. Dio. 44, 2-4.

⁸⁶ Cass. Dio. 44, 7-8.

⁸⁷ Cass. Dio. 44, 7-8.

Naast deze zaken leek het erop dat Caesar de titel van koning ambieerde. Deze titel had een nare bijmaak in de mond van de senatoren omdat de laatste koning juist was verjaagd ten faveure van de Romeinse republiek. Een voorval dat deed vermoeden dat Caesar koning wilde worden ging als volgt: tijdens de Lupercalia (een feest voor de Romeinen op 15 februari gevierd) kwam Marcus Antonius naar hem toe en overhandigde hem een diadeem (een symbool van een koning) met de woorden: ‘Dit biedt het volk u aan, via mij’. Hierop antwoordde Caesar dat alleen Jupiter de koning van de Romeinen was. Maar hij liet wel in de statuten opnemen dat hij door het volk het koningschap kreeg aangeboden. Dat deed vermoeden dat het doorgestoken kaart was geweest en dat Caesar graag koning wilde worden. Hij kon namelijk door dit voorval in de toekomst altijd als nog het koningschap claimen omdat het volk hem dit al eens geschonken zou hebben. Dit was een reden voor de senatoren om hem grondig te haten⁸⁸.

Deze zaken samen zorgde ervoor dat een moordcomplot om Caesar om te brengen ontstond onder de senatoren. De senatoren Brutus en Cassius waren de aanstichters en zij kregen velen senatoren mee. Op 15 Maart 44 v.Chr. was het zover. Gaius Julius Caesar werd op 56 jarige leeftijd door een aantal senatoren doodgestoken in het theater van Pompejus, waar de senatoren op dat moment samenkwamen⁸⁹.

Zo is dus duidelijk dat Caesar het volk en het leger achter zich had maar zich verkeek op de senaat.

3.3 De alleenheerschappij van Octavianus

De alleenheerschappij van Octavianus begon na de slag bij Actium in 31 v.Chr..

In 29 v.Chr. kwam hij weer terug in Rome en kon de transformatie van Republiek naar keizertijd beginnen⁹⁰.

Bij zijn terugkomst in Rome werd Octavianus meteen overladen met privileges en eerbetuigingen. Hij mocht een triomftocht houden voor de slag bij Actium en voor de onderwerping van Egypte. Verder mocht hij altijd de triomfkrans dragen, werd hij volkstribuun voor het leven en mocht hij onbeperkt priesters benoemen⁹¹. Maar waar Caesar alle titels aannam en de eer zelf opstreek deed Octavianus het handiger. Hij overlaadde zijn bevelhebbers, met aan het hoofd Agrippa, met eer. Daarnaast weigerde hij het geld dat de

⁸⁸ Cass. Dio. 44, 8-12.

⁸⁹ Cass. Dio. 44, 18-21.

⁹⁰ Cass. Dio. 51, 20-21.

⁹¹ Cass. Dio. 51, 20-21.

Italiaanse steden hadden opgehoest als een geschenk aan hem en schold hij schulden kwijt⁹².

Zo kwam hij wat bescheidener over dan Caesar.

Naast dat alles werden de deuren van de tempel van Janus gesloten. Dit betekende dat, wat het volk van Rome betrof, het nu vrede was. Hier was Octavianus het gelukkigst mee. Dit was namelijk een heel mooi propaganda middel, het was immers al tientallen jaren onrustig geweest. Zo kon Octavianus zich presenteren als de persoon die vrede bracht⁹³.

Nog in het jaar 29 v.Chr. liet Octavianus zijn twee trouwste volgelingen, Agrippa en Maecenas, in de senaat een speech houden, onder het voorwendsel dat ze het zelf bedacht hadden. Agrippa betoogde voor het herstel van de republiek. Maecenas betoogde voor een voorzichtige monarchie waar Octavianus het hoofd van zou moeten zijn. Octavianus koos voor Maecenas zijn lijn en voerde een aantal maatregelen door die Maecenas had aangedragen. Agrippa, die voor de republiek pleitte, werkte merkwaardig genoeg daarna volledig mee met Octavianus zijn plannen⁹⁴.

De plannen die hij in het begin doorvoerde waren nog niet erg schokkend omdat Octavianus voorzichtig te werk wilde gaan en niet meteen tiranniek wilde overkomen. Wel nam hij al meteen de titel van imperator aan, die betekende dat hij de macht had. Hij werd censor met Agrippa en voerde een aantal hervormingen van de senaat door⁹⁵.

Kort analyserend kan gezegd worden dat Octavianus de schijn van een republiek ophield door alles wat hij deed aan de senaat voor te leggen, zelfs de kwestie van de monarchie. In het werk dat hij zelf heeft laten optekenen, de *Res Gestae Divi Augusti*, komt ook constant naar voren dat hij vocht tegen de vijanden van de senaat. Daarnaast laat hij vaak zien in de *Res Gestae* hoe bescheiden hij was en dat hij altijd alles deed met de goedkeuring van het volk. Het volgende citaat is een mooi voorbeeld van deze zaken:

‘Twice I celebrated Triumphal ovations and three times I have driven Triumphal chariots and I have been hailed twenty/one times as victorious general, although the senate voted me more triumphs, from all of which I abstained⁹⁶’

⁹² Cass. Dio. 51, 20-23.

⁹³ Cass. Dio. 51, 20.

⁹⁴ Cass. Dio. 52, 1-42.

⁹⁵ Cass. Dio. 52, 40-42.

⁹⁶ Augustus, *Res Gestae divi augusti*, 4.

Dit citaat laat ten eerste zien wat een goed generaal hij geweest moet zijn. Maar daarnaast vond Octavianus het belangrijk ter vermelden dat al deze zaken vanuit het initiatief van de senaat kwamen. Zo deed hij net alsof daar nog alle macht lag. Daarnaast vond Octavianus het belangrijk te vermelden dat hij vele triomftochten (triumphs) niet heeft aangenomen om zo bescheidener over te komen. Het bovengenoemde stond centraal in de propaganda politiek van Octavianus. Deze propaganda sprak tot alle drie de bevolkingsgroepen aangezien iedereen kon lezen, zien en/of horen en zo kon Octavianus zijn propaganda tot alle bevolkingsgroepen brengen. Wel zal de propaganda meer invloed hebben gehad op het ongeschoolde volk en leger omdat die makkelijker beïnvloedbaar waren.

Nu is het belangrijk te kijken naar hoe Octavianus specifiek de drie bevolkingsgroepen, de senaat, het volk en het leger, gedurende zijn bewind aan zich bond.

De senaat bond hij aan zich door zich zoals al eerder gezegd bescheiden op te stellen en de senaat zoveel mogelijk in zijn besluitvorming te betrekken. Hij wilde altijd dat zijn besluiten wettig waren en dat kon alleen als de senaat ze goedkeurde. Een passage uit Cassius Dio illustreert dit mooi:

‘Gezien het feit dat er in de periode van woelingen en burgeroorlog – en vooral tijdens zijn [Octavianus] gemeenschappelijke bewind met Antonius en Lepidus – door hem veel onwettige en ook onrechtvaardige maatregelen waren genomen, schafte hij die allemaal met een pennestreek af: aan het eind van zijn zesde consulaat zouden ze niet meer geldig zijn. Deze initiatieven leverden hem waardering en bijval op. Daarom wilde hij in nog een ander opzicht laten zien hoe grootmoedig hij kon zijn, om met zo’n optreden nog meer aanzien te verwerven. Zijn bedoeling was dat de mensen uit vrije wil zouden instemmen met zijn positie als alleenheerser en dat hij zo de indruk kon vermijden dat hij hen tegen hun wil daartoe gedwongen had’⁹⁷

Deze passage laat zien dat Octavianus geen onwettige beslissingen wilde nemen. Hiermee wilde hij voornamelijk de senaat paaien, aangezien zij de enige bevolkingsgroep waren die bij wetgeving betrokken was. Het gewone volk en de soldaten maakte dit lijkt mij weinig uit. Zij zagen immers alleen de resultaten van een wet of bevel en niet hoe die tot stand kwam.

⁹⁷ Cass. Dio. 53, 2.

Op 13 Januari 27 v.Chr. hield Octavianus een toespraak die als het officiële begin van het principaat genoemd kan worden. In die toespraak legde Octavianus al zijn macht neer. De senatoren die hier blij mee waren durfden niet te spreken en de senatoren die hier niet blij mee waren, onder leiding van Agrippa, durfden dit wel. Uiteindelijk riep de hele senaat, uit angst of uit overtuiging, om de alleenheerschappij van Octavianus. Hij accepteerde die en kreeg zo dus via slinkse wijze de alleenheerschappij uit de handen van de senaat. Hij kreeg nu ook de titel van Augustus⁹⁸, wat de verhevene betekend⁹⁹. In een redevoering van Tiberius na de dood van Augustus komt nog naar voren dat hij altijd de vrijheid van meningsuiting van de senatoren verdedigde¹⁰⁰.

Als laatste benadrukte hij dat zijn absolute macht niet monarchaal was door het bewind over de provinciën na tien jaar terug te geven aan de senaat. Nu weten wij dat hij na elke tien jaar de macht voor nog eens tien jaar kreeg. Maar de senatoren moesten hem die macht wel officieel geven¹⁰¹.

Daarnaast heeft het principaat als regeringsvorm nooit zo geheten ten tijde van Augustus (de titel van *princeps* was niet iets nieuws of unieks). Hij was geen keizer of koning. Zijn titels waren titels uit de tijd van de republiek (consul, censor, imperator). Zo had hij wel alle macht maar leek het aan de oppervlakte alsof de republiek, die Augustus claimde altijd te verdedigen, nog te bestaan¹⁰². Dit zal de relatie tussen Augustus en de senaat hebben versterkt aangezien zij door Augustus nog steeds bij alle besluitvorming betrokken werden.

Op deze manieren bond hij de senaat aan zich. Deze manieren hebben goed gewerkt want hij heeft zeer lang zonder dat de senaat een gevaar werd kunnen regeren. Daarbij is hij niet vermoord door de senaat. Dit duidt erop dat hij waarschijnlijk weinig tot geen vijanden had in de senaat en dat hij zich kennelijk beter had beschermt, maar daar kom ik later nog op.

⁹⁸ Vanaf hier heet Octavianus Augustus en zal ik hem ook zo noemen

⁹⁹ Cass. Dio. 53, 2-12.

¹⁰⁰ Cass. Dio. 56, 39-40.

¹⁰¹ Cass. Dio. 53, 12-13.

¹⁰² E.S. Gruen, *Augustus and the Making of the Principate*, in: K. Galinsky, *The Cambridge companion to the Age of Augustus* (Cambridge 2005) 33-51. 34.

De soldaten bond hij aan zich doordat hij, net als Caesar, voornamelijk overwinningen boekte en dus zo het vertrouwen van zijn soldaten had. Daarnaast gaf hij zijn soldaten een goed loon. Zo zij Augustus in zijn speech waar hij zogenaamd de macht zou neerleggen:

‘Geef de soldaten een behoorlijk inkomen zodat ze niet de neiging krijgen zich aan andermans eigendom te vergrijpen’¹⁰³.

Dit maakte hem ook populairder bij het volk omdat zij nu minder bang hoefde te zijn voor soldaten die begonnen te plunderen. Daarnaast bestond Augustus zijn lijfwacht uit soldaten die hij twee keer zoveel betaalde als normale soldaten. Zo waren deze loyaal aan hem en had hij altijd een sterke troep soldaten bij zich¹⁰⁴. Als Caesar dit ook had gedaan was de moordaanslag van de senatoren hoogst waarschijnlijk mislukt. Augustus begreep ook, als je dood bent kun je helemaal niet meer regeren.

Nu moest hij alleen het volk nog aan zich binden. Daar hoefde Augustus niet zeer veel moeite voor te doen. Al eerder bleek dat het volk van Julius Caesar had gehouden. Ze waren immers, mede door Antonius, woest toen hij was vermoord. Augustus was de zoon van Julius Caesar en kon dus via zijn vader al op veel steun rekenen. Tevens had Augustus Julius Caesar vergoddelijkt¹⁰⁵. Zo was Augustus dus de zoon van een god geworden. Dit gaf hem veel aanzien.

Daarnaast bracht hij vrede na een tijd van grote onrust. De deuren van de tempel van Janus zaten drie keer dicht in Augustus zijn alleenheerschappij¹⁰⁶. Het volk zag Augustus als de persoon die de relatief vredige periode had gebracht naar Rome. Dit maakte hem zeer geliefd. Tevens hield Augustus er samen met Agrippa een groot bouwprogramma op na wat de stad verfraaide. Het lijkt mij dat iedereen liever in een mooie stad dan in een verpauperde stad leeft en daarom lijkt mij dit ook een maatregel waarmee hij het volk aan zijn kant kreeg. Agrippa en Augustus bouwde de Saepta Julia waar vergaderingen konden worden gehouden¹⁰⁷, het Pantheon waar alle goden konden worden vereerd, werd de Porticus van de Basilica Neptuni verfraaid en legde ze het keizerforum van Augustus aan¹⁰⁸. Augustus heeft nog veel meer gebouwd maar het is niet relevant die allemaal in detail op te noemen.

¹⁰³ Cass. Dio. 53, 9-10.

¹⁰⁴ Cass. Dio. 53, 11-12.

¹⁰⁵ Cass. Dio. 47, 18-20.

¹⁰⁶ D. Favro, *The Urban Image of Augustan Rome* (Cambridge 1996)

¹⁰⁷ Cass. Dio. 53, 22-24.

¹⁰⁸ Cass. Dio. 53, 26-28.

Net als Caesar hield hij het volk ook tevreden door feesten en spelen. In 27 v.Chr., toen hij terugkwam in Rome, begon hij zijn alleenheerschappij met grote spelen en triomftochten. Daarnaast gaf hij toen elke burger 400 sestertiën¹⁰⁹. Volgens een de redevoering van Tiberius naar aanleiding van Augustus zijn dood heeft Augustus ook voor werk gezorgd, hoe hij dit deed heb ik niet kunnen vinden¹¹⁰.

Door al deze zaken kon het volk van een mooie stad met entertainment in een tijd van vrede genieten. Zij kwamen niet in opstand tegen Augustus en dus kunnen we zeggen dat hij het volk tevreden heeft gehouden.

3.4 Augustus zijn dood en het voortleven van het principaat

Op 19 augustus in het jaar 14 n.Chr. overleed Augustus op 75 jarige leeftijd. Officieel was hij 41 jaar aan de macht geweest. Zijn dood was als zijn regering, kalm en rustig. Hij overleed in het plaatsje Nola, vlak bij Rome. Hij werd naar Rome gedragen waar de senatoren hem overladen met eer en lof. Op 14 September werd hij in zijn eigen Mausoleum bijgezet. Op 17 September werd hij door de senaat vergoddelijkt¹¹¹.

Aan het volk van Rome schonk Augustus veertig miljoen sestertiën uit zijn erfenis¹¹², waarschijnlijk om te laten zien hoe begaan hij met hun leven was.

Nu moet er gekeken worden naar het succes van het principaat.

In de eerste plaats heeft de duur van Augustus zijn alleenheerschappij bijgedragen aan de stabiliteit van het principaat. 41 jaar is een enorm lange tijd en in die tijd heeft Augustus, zoals al eerder verteld, alle bevolkingsgroepen tevreden weten te stellen. Dit gaf het principaat veel legitimiteit omdat men zag dat ze in een tijd van relatieve welvaart leefden. Als men dit afzette tegen de laatste tientallen jaren van de republiek zag men dat de tijd van Augustus voor het volk en de senaat beter was. Een mooi voorbeeld voor de staat van Rome ten tijde van de dood van Augustus geeft Matthew Clark: kort na de dood van Augustus kwamen de noordelijke legioenen in opstand omdat zij meer geld en een kortere dienstperiode wilden. Tiberius stuurde afgezanten die de eisen van de legioenen voor zouden leggen aan de senaat. Dit wilde de legioenen echter niet en zagen dit als verdragings tactiek, een tactiek die Augustus zelf ook altijd gebruikte. De legioenen van het verre noorden wisten dat de macht eigenlijk bij de keizer lag en niet bij de senaat. Als zelfs deze legioenen dat wisten dan wist de senaat dat

¹⁰⁹ Cass. Dio. 51, 20-21.

¹¹⁰ Cass. Dio. 56, 41.

¹¹¹ F. Meijer, *Keizers sterven niet*, 33.

¹¹² Suet. *Augustus* 100-101.

zeker¹¹³. Dit tekent een mooi beeld van hoe de machtverhoudingen vlak na Augustus zijn dood.

Tevens heeft Augustus veel tijd gestoken in het zoeken naar een opvolger. Uiteindelijk kwam hij bij Tiberius uit, maar voor hem waren al anderen gekomen die allemaal vroegtijdig stierven. Eerst was daar zijn schoonzoon en neef Marcellus die in 23 v.Chr. stierf¹¹⁴. In 19 v. Chr. maakte Augustus Agrippa tot tweede man van het rijk en maakte hem daarmee opvolger¹¹⁵. Hij stierf echter in 12 v.Chr.¹¹⁶. In datzelfde jaar maakte Augustus Tiberius tot tweede man van de staat. Hij was de oudste zoon van zijn vrouw Livia. Augustus was niet erg gek op hem maar hij had iemand nodig die door zijn status geaccepteerd te worden¹¹⁷.

Kort analyserend kan gezien worden dat hij altijd een opvolger klaar had staan om hem op te volgen. Zo kon hij garanderen dat er geen burgeroorlog om de macht zou ontstaan. Tevens omdat zijn opvolger ook tweede man was, werd hij al veel betrokken bij besluitvorming. Op die manier was de beoogde opvolger al veel in beeld en werd hij ook getraind in het keizerschap. Hij kon hierdoor door senaat en volk sneller als nieuwe keizer worden geaccepteerd.

Als laatste reden voor de voortzetting van het principaat wil ik de macht van Augustus aankaarten. Augustus heeft 41 jaar de tijd gehad om zijn macht uit te bouwen. In die tijd heeft hij zijn fortuin kunnen uitbreiden. Zo zou hij 1 miljard, 400 miljoen sestertiën hebben gekregen uit de nalatenschap van vrienden¹¹⁸. Ook het leger had hij onder zijn controle. Die macht en, in ieder geval een deel van, die rijkdom werd door zijn opvolgers geërfd. Zo waren zij meteen al zo sterk dat het moeilijk was daar tegen in te gaan.

Op al de bovengenoemde manieren heeft Augustus ervoor gezorgd dat het principaat een stabiele regeringsvorm bleef na zijn dood.

¹¹³ M.D.H. Clark, *Augustus, First Roman Emperor, power, propaganda and the politics of survival* (Bristol 2010) 142.

¹¹⁴ Cass. Dio. 53, 29-30.

¹¹⁵ Cass. Dio. 54, 11-12.

¹¹⁶ Cass. Dio. 54, 28-29.

¹¹⁷ Cass. Dio. 54, 30-32.

¹¹⁸ Suet. *Augustus* 101.

3.5 Concluderend

Nu moeten de regeringsperiodes van Caesar en Augustus tegenover elkaar gezet worden. Ten eerste ben ik me er van bewust dat Augustus veel langer heeft geregeerd dan Caesar (officieel een verschil van 37 jaar). Zo kon Augustus door dat feit alleen al veel meer bewerkstelligen dan Caesar. Hij kon bijvoorbeeld meer bouwen en het principaat veel beter vorm geven dan dat Caesar dat kon doen met zijn visie op het alleenheerschappij. Zo kon Augustus succesvoller zijn door het geluk dat hij had heel oud te worden. Het betekent ook dat Augustus iets beter deed dan Caesar aangezien Caesar werd vermoord en Augustus niet. Het verschil moet niet gezocht worden bij het tevreden houden van het volk en het leger. In dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat ze dat allebei goed gelukt was.

Het verschil zat in hun handelen met de senaat. Caesar nam alle titels, privileges en eerbewijzen aan. Daarnaast had hij voor de senatoren de schijn opgeworpen dat hij koning wilde worden. Augustus gedroeg zich veel bescheidener. Hij wilde zijn macht via de senaat legitimeren. Tevens sloeg hij vele privileges en eerbetuigingen af. Het lijkt logisch dat Augustus voordeel had omdat hij kon leren van de fouten van Caesar. Augustus gedroeg zich namelijk juist volledig anders ten opzichte van de senaat. Dit had meer succes aangezien hij de senaat wel rustig wist te houden. Een betere leermeester om hem te laten zien hoe het niet moest kon Augustus zich niet wensen.

Daarnaast had Augustus van Caesar geleerd een sterke lijfwacht mee te nemen waardoor hij nooit door senatoren belaagd kon worden zoals dat bij Caesar was gebeurd. Daarnaast waren de grootste tegenstanders van de alleenheerschappij van Augustus al vermoord ten tijde van het tweede triumviraat, terwijl Caesar de senaat in tact had gelaten toen hij aan de macht kwam.

Door al de bovengenoemde redenen begon de senaat Caesar te haten en werd Caesar uiteindelijk vermoord. Augustus daarentegen kreeg de senaat achter zich en was daarnaast voorzichtiger in de omgang met hen.

De voornaamste reden voor het voortleven van het principaat was de lange regeringsperiode van Augustus. Caesar zag Augustus wel als zijn opvolger maar was simpelweg niet lang genoeg alleenheerser om een burgeroorlog na zijn dood te voorkomen. Zo kon Augustus zijn regeringsvorm doorgezet worden na zijn dood en die van Caesar niet.

4. De conclusie

In de Conclusie zal aan de hand van de vijf deelvragen de hoofdvraag die luidt: *Welke zaken hebben ertoe geleid dat Caesar niet werd geaccepteerd als alleenheerser en werd vermoord, en dat Augustus wel werd geaccepteerd als alleenheerser en het principaat kon opzetten?* beantwoord worden.

4.1 De beantwoording van de hoofdvraag

De deelvragen zullen nu beantwoord worden, om vervolgens met de informatie die daaruit voortvloeit de hoofdvraag te beantwoorden.

Het is voor mij duidelijk dat de situatie in Rome voorafgaand aan Julius Caesar gunstig was voor sterke mannen om de macht te grijpen. Het rijk werd steeds groter. Generaals die gebieden veroverden konden zich enorm verrijken met buit en hadden meteen goed getrainde, ervaren troepen onder zich. Sommige van deze mannen konden machtiger worden dan de senaat. Dit gebeurde bij Marius en Sulla. Sulla liet na de strijd tussen hen zien dat het mogelijk was de alleenheerschappij te verkrijgen door het gebruiken van geweld. Met deze informatie is de eerste deelvraag, *Was de situatie in Rome voor Caesar en Augustus gunstig of ongunstig voor een machtsgreep?* Beantwoord.

In deze deelvraag zie ik geen verschil tussen Caesar en Augustus aangezien de tijd voorafgaand aan Caesar niet anders was voor Augustus. De tijd tussen de moord op Caesar en Augustus zijn alleenheerschappij past niet in deze deelvraag aangezien de machtsgreep van Augustus meteen na de moord op Caesar begon.

In de tweede deelvraag zie ik wel verschil tussen Caesar en Augustus. Deze deelvraag luidt: *Op welke manier kwamen Caesar en Augustus aan de macht?*

Caesar en Augustus hebben beide veel geweld gebruikt om aan de macht te komen. Caesar heeft het grootste gedeelte van zijn politieke carrière zich binnen de wetten van de senaat begeven. Maar toen hij terugkwam uit Gallië heeft hij simpelweg met zijn leger de macht gepakt. Dit geweld richtte zich tegen de republiek en Pompejus die deze republiek leek te willen verdedigen. Dit gaf Caesar een imago van overweldiger. Daar zie ik verschil met Augustus. Hij had zijn grootste politieke tegenstander, Antonius, onpopulair weten te maken bij de senaat. Zo kon hij, nadat hij eerst in het tweede Triumviraat veel geweld tegen de senaat had gebruikt, de senaat ervan overtuigen achter hem te gaan staan tegen Antonius. Zo richtte het geweld dat Augustus gebruikte vlak voor zijn alleenheerschappij zich meer op de

tegenstander van de senaat dan tegen de senaat zelf. Op die manier creëerde Caesar met zijn machtsgreep meer tegenstand in de senaat dan Augustus.

Nu de tweede deelvraag beantwoordt is en het duidelijk is hoe beide heren aan de macht waren gekomen, kan gekeken worden naar hun machtsperiodes.

De machtsperiodes van beide alleenheersers waren vreedig. Caesar had echter een veel kortere machtsperiode dan Augustus. Dit lag niet aan het verschil in handelen met het volk en het leger van de beide heren. Zij wisten het leger aan zich te binden door vele overwinningen te behalen en een goed loon te betalen. Het volk werd met spelen en geld aan de alleenheerser verbonden. Het verschil zat in het handelen met de senaat. Caesar liet zich overladen met privileges en eerbetuigingen terwijl Augustus zich bescheidener opstelde. Daarnaast maakte Caesar zichzelf dictator voor het leven zonder de senaat om goedkeuring te vragen. Augustus hield altijd de schijn van de republiek op en probeerde alles wat hij deed via de senaat te laten legitimeren. Zo handelde Augustus anders dan Caesar.

Verder hebben beide mannen geprobeerd echt te regeren en het staatsbestel te hervormen. Ze hadden beide niet alleen de macht om zichzelf te verrijken en beide zijn niet enorm gecorrumpeerd geraakt. Hier zie ik dus geen verschil tussen Caesar en Augustus. Daarmee is de derde deelvraag die luidt: *hoe verliepen de machtsperiodes van Caesar en Augustus?* beantwoord.

Nu duidelijk is hoe Caesar de macht greep en hoe zijn machtsperiode verliep kan gekeken worden naar de reden van de moord op Caesar aan de hand van de deelvraag: *Welke zaken hebben ervoor gezorgd dat Caesar werd vermoord?*

De aanleiding voor de moord op Caesar moet gezocht worden in zijn slechte relatie met de senaat. Deze begon al doordat hij met zijn leger de macht greep en die in feite van de senaat afpakte, wat tegenstand creëerde. Vervolgens stelde hij zich niet bescheiden op en nam hij vrijwel alle titels, privileges en eerbewijzen aan die hem werden gegeven. Ook dat creëerde vijandigheid in de senaat omdat het nu leek alsof Caesar dacht echt verheven boven de rest te zijn. Hij merkte zelf niet dat hij onpopulair begon te raken bij de senaat en dacht juist dat hij geliefd was. Hierdoor hief hij zijn lijfwacht op wat hem een makkelijk doelwit maakte.

Tevens werden de vermoedelijke Koninklijke aspiraties van Caesar niet goed ontvangen bij de senaat, die tegen een koningschap waren.

Om al deze redenen werd Caesar in 44 v.Chr. vermoordt door senatoren.

Waar Caesar fouten maakte die tot zijn dood leidde slaagde Augustus er wel in om lang te regeren en een nieuw staatsbestel te creëren voor het Romeinse rijk.

Aan de hand van de laatste deelvraag die luidt: *Welke zaken hebben ertoe geleid dat Augustus slaagde als alleenheerser en het principaat kon blijven bestaan na zijn dood?* werd gekeken hoe hij dat deed. Augustus slaagde als alleenheerser omdat hij alle drie de bevolkingsgroepen, de senaat, het volk en het leger tevreden wist te stellen. Hij had hierin Caesar als goed voorbeeld. Het leger wisten zij beiden op ongeveer dezelfde manier tevreden te stellen. Het volk werd bij beiden door spelen en geld tevreden gehouden. Augustus hield de senaat tevreden door de tradities van de republiek in stand te houden. Hij bekleedde nooit een functie die niet al bestond in de republiek. Hij had wel veel functies en gedurende lange periodes waardoor hij in feite wel alleenheerser was. Hierin verschilde hij met Caesar en zal hij goed gekeken hebben naar waar het bij Caesar mis ging.

Tevens gebruikte Augustus propaganda op een zeer grote schaal. Hierin speelde de vrede die hij bracht en het verdedigen van de republiek een grote rol. Dit sprak alle bevolkingsgroepen aan wat heeft bijgedragen aan zijn succes.

Daarnaast had hij de mazzel heel oud te worden en kon hij dus heel lang zijn macht consolideren zodat er op een gegeven moment weinig mensen meer waren die wat anders waren gewend dan Augustus zijn alleenheerschap of bij de republiek alleen aan burgeroorlog dachten.

Het principaat kon blijven bestaan na de dood van Augustus ten eerste omdat hij 41 jaar heeft geregeerd en iedereen gewend was geraakt aan het principaat. Daarnaast had Augustus een duidelijke opvolger klaar staan die alle macht en veel geld erfde waardoor niemand het tegen hem op kon nemen.

Dan zal nu de hoofdvraag beantwoord worden die luidt: *Welke zaken hebben ertoe geleid dat Caesar niet werd geaccepteerd als alleenheerser en werd vermoord, en dat Augustus wel werd geaccepteerd als alleenheerser en het principaat kon opzetten?*

De zaken waar Caesar en Augustus niet met elkaar verschilden was de tijd voorafgaand aan hun beide. Tevens wisten zij beide het volk en de soldaten van het rijk tevreden te stellen tijdens hun alleenheerschap.

De verschillen die wezenlijk zijn voor het grotere succes van Augustus ten opzichte van Caesar waren de manier waarop ze de macht pakten en de omgang met de senaat.

Doordat Caesar zich tegen de senaat opstelde in het pakken van de macht creëerde hij meteen een ander beeld van zichzelf dan Augustus, die de senaat aan zijn kant had toen hij Antonius,

de vijand van de senaat, versloeg. Hierdoor stond Octavianus in een beter licht bij de senaat aan het begin van zijn alleenheerschappij dan Caesar.

Tevens was de manier van doen van Caesar een reden voor de senatoren hem te haten. Hij nam alle privileges aan die hem werden aangeboden waardoor hij arrogant leek. Hij riep daarnaast het vermoeden bij de senaat op dat hij koning wilde worden, iets waar de senaat negatief tegenover stond. Door deze zaken keerde de senaat tegen Caesar, wat zijn ondergang betekende. Daarnaast had hij alle senatoren die voor zijn alleenheerschappij in de senaat zaten laten zitten. Daardoor liet hij ook een hoop vijanden in de senaat zitten.

Augustus leerde van Caesar en ging daardoor anders met de senaat om. Hij sloeg privileges af en gedroeg zich bescheidener. Daarnaast liet hij zijn macht door de senaat legitimeren. Tevens waren de meeste sterk pro republikeinse senatoren al uitgemoord ten tijde van het tweede triumviraat waardoor de grootste tegenstand al was opgeruimd. Door deze zaken kreeg Augustus de senaat achter zich en daarmee dus alle groepen die hij tevreden moest stellen. Daarnaast had hij het geluk lang te leven waardoor zijn macht naarmate de jaren vorderden steeds vanzelfsprekender geweest moet zijn. Daardoor kon hij lang alleenheerser zijn en zorgen dat het principaat als regeringsvorm na zijn dood bleef bestaan aangezien zijn opvolger Tiberius die macht en enorme rijkdom erfde.

Bibliografie

Primaire literatuur

Cassius Dio, *Augustus, keizer van Rome* (vertaling: G.H. de Vries, *Athenaeum*, Amsterdam 2002.).

Cassius Dio, *Samenzwering en verraad, de strijd om de macht na de moord op Julius Caesar* (vertaling: G.H. de Vries, *Athenaeum*, Amsterdam 2006).

Suetonius, *Keizers van Rome* (vertaling: D. den Hengst, *Athenaeum*, Amsterdam 2010).

Plutarchus, *Lives, Alcibiades and Coriolanus, Lysander and Sulla IV* (vertaling: B. Perrin, *Harvard University Press*, Cambridge, Massachusetts 1968).

Augustus, *Res Gestae divi Augusti* (vertaling: A.E. Cooley, Cambridge 2009)

Secundaire literatuur

M. Grant, *Great Lives, Caesar* (Londen 1974).

F. Meijer, *Keizers sterven niet in bed, Van Caesar tot Romulus Augustulus 44 v.Chr.-476 n.Chr.* (Amsterdam 2007).

F. Santangelo, *Sulla, The Elites And The Empire, A Study of Roman Policies in Italy and the Greek East* (Leiden, Boston 2007).

J. von Ungern-Sternberg, *The crisis of the republic*, in: H.I. Flower, *The Cambridge Companion to The Roman Republic* (Cambridge 2004) 89-109.

M.D.H. Clark, *Augustus, First Roman Emperor, power, propaganda and the politics of survival* (Bristol 2010).

D. Favro, *The Urban Immage of Augustan Rome* (Cambridge 1996)

E.S. Gruen, *Augustus and the Making of the Principate*, in: K. Galinsky, *The Cambridge companion to the Age of Augustus* (Cambridge 2005) 33-51.

W. Eder, *Augustus and the Power of Tradition*, in: K. Galinsky, *The Cambridge Companion to the Age of Augustus* (Cambridge 2005)